

AZ 1989-ES ROMÁNIAI FORRADALOM VISSZHANGJA A KÖZEL-KELETI ÉS ÉSZAK-AFRIKAI TÉRSÉGBEN

Prantner Zoltán

Összefoglaló:

Az 1989-es romániai forradalom eseményeit megkülönböztetett figyelemmel követték nyomon a közel-keleti térség államai, igaz, eltérő okokból. Egyes országok politikusait és közvéleményét egyértelműen a forradalmi események felett érzett öröm motiválta, míg mások véleményét egyértelműen a megbuktatott Ceaușescu-rendszerrel fenntartott szorosabb-lazább viszonyuk formálta. Az eltérő megnyilvánulásokban ugyanakkor közös pontot képezett azoknak a híradásoknak az elítélése, amelyek – egyértelműen a megtévesztés szándékával – arab és perzsa zsoldosok állítólagos romániai vérengzéséről számoltak be. Mindezek okán jelen tanulmányban a szerző célja egyfelől a különböző állásfoglalások és azok hátterének bemutatása a levéltári források és a korabeli sajtó írásai alapján. Másfelől betekintést kíván nyújtani az állítólagos közel-keleti zsoldosokkal kapcsolatos teória kialakulásának körülményeibe, valamint azokba a reakciókba, amelyeket a dezinformáción alapuló mítosz az érintett államok körében kiváltott.

Kulcsszavak: Románia, Ceaușescu-rendszer, 1989-es forradalom, terrorizmus, Közel-Kelet, dezinformáció

Abstract:

The events of the 1989 revolution in Romania were followed with particular interest by the states of the Middle East, albeit for different reasons. In some countries, politicians and public opinion were clearly motivated by joy at the revolutionary events, while in others, they were clearly shaped by a closer and more relaxed relationship with the overthrown Ceaușescu regime. At the same time, common to these divergent expressions was the condemnation of the news of alleged massacres in Romania by Arab and Persian mercenaries, which were clearly intended to deceive. Therefore, the author's aim in this study is to present the different positions and their backgrounds on the basis of archival sources and contemporary press reports. On the other hand, it aims to provide insights into the circumstances surrounding the development of the theory regarding alleged Middle Eastern mercenaries, as well as the reactions that the myth based on disinformation has provoked among the states concerned.

Keywords: Romania, Ceaușescu regime, 1989 revolution, terrorism, Middle East, disinformation

Bevezetés

Az 1989-es romániai forradalom volt az egyetlen rendszerváltás Kelet-Európában, ami erőszakos úton, több száz ember élete árán ment végbe. Az eseményeket a nemzetközi sajtó folyamatosan nyomon követte, és napi szinten több beszámolót is közzétett a legfrissebb fejleményekről román forrásokra hivatkozva. Nem voltak kivételek e tekintetben az arab államok sem, amelyek szolidaritást vállaltak a román néppel a Ceaușescu-házaspár kivégzését követő napokban. Emellett üdvözölték az új bukaresti vezetést, humanitárius segélynyújtást ajánlottak fel különféle – főleg egészségügyi – formákban, valamint spontán szimpátiatüntetéseket tartottak. Ezzel párhuzamosan jelentős teret szenteltek a forradalmi események bemutatásának sajtójukban, ahol a cikkek szinte mindegyike üdvözölte a diktatúra bukását, és elismeréssel méltatta a román nép erőfeszítéseit.¹ Ugyanekkor a televízió még azokban az országban is meglepő részletességgel számolt be a romániai eseményekről, ahol az állami szervek szigorú felügyeletet gyakoroltak a média felett. További érdekes jellemzője volt ennek az időszakban a kelet-európai forradalom háttéréről és jelentőségéről kibontakozott társadalmi párbeszéd is, amit ugyanakkor némely rendszerek egyértelműen saját politikai dogmáik igazolására próbáltak felhasználni.²

Az euforikus hangulatot azonban rövid idő alatt beárnyékolták azok a növekvő számban megjelent, ellenőrizetlen híradások, amelyek az arab és perzsa származású zsoldosok állítólagos fegyveres beavatkozásairól számoltak be. Hiába cáfolták következetesen a romániai eseményekkel kapcsolatba hozott közel-keleti államok és mozgalmak ezeket a teljesen irreális teóriákat, erőfeszítéseik – különösen az első napokban – csekély eredménnyel jártak, amiben megkerülhetetlen szerepe volt a Ceaușescu-rezsimmel való szoros összefonódásuknak.

Jelen írásunkban célunk, hogy áttekintést nyújtsunk azokról az álláspontokról, amelyeket a romániai események generáltak az észak-afrikai és közel-keleti térségben. A Magyar Távirati Iroda tudósításainak, a különböző sajtóorgánumok cikkeinek és a vonatkozó levéltári források dokumentumainak szemlézése a forradalom fogadtatása mellett lehetőséget ad az egyes államok kétségeinek bemutatására is, különösen a terroris-

¹ Az emberség megnyilvánulásai. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 8. sz. 1989. december 31. 3.

² Robins, Philips (1990): Middle East I: Arabs Eye Eastern Europe, Warily. *The World Today*, Vol. 46, No. 8/9, augusztus–szeptember, 158–159.

ta-teóriával kapcsolatban. Utóbbi kapcsán röviden utalni kívánunk arra is, hogy a negatív felhangok egyes esetekben milyen szinten és mennyiben érintették a magyar külügyi életet.

A romániai forradalom közel-keleti zsoldosainak mítosza

A román forradalmárok körében a terrorista kifejezés használatának széles körű elterjedése december 22-től volt megfigyelhető, azt követően, hogy hírek érkeztek a Temesváron, Aradon, Nagyszebenben, Brassóban és Bukarestben, valamint az ország több más pontján kirobbant zavargásokról és fegyveres összetűzésekről. Paradox módon azonban ekkortól pont arra a Securitate-ra kezdték alkalmazni, amely ténylegesen terrorizálta a lakosságot a kommunizmus időszaka alatt. A bizonytalanság és káosz állapotában rövid idő alatt szilárd meggyőződéssé vált a közvéleményben a román rádió és a televízió híradásai alapján, hogy a hírhedt titkosszolgálat lojális maradt a Ceaușescu-dinasztiához, és fegyvert fogott a forradalom eltiprására.

Ezt a képet eleinte tudatosan táplálta az új Iliescu-vezetés is, hogy egyfelől ezáltal adjon elnagyolt magyarázatot a fegyveres összecsapásokra, másrészt pedig azt sugallja a fegyvertelen civil lakosságnak, hogy a Nemzeti Megmentési Front nemcsak kész, hanem képes is hatékony védelmet nyújtani számukra. A bizonytalan lakosság ugyanakkor nem kapott konkrét választ arra vonatkozóan, hogy kiket értett az új hatalom terroristákon, és azok ténylegesen ki(k)nek az utasításait követik. A helyzetet bonyolította, hogy a forradalom legfőbb ellenfelének kikiáltott Securitate a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa december 22-én kelt 4. számú rendeletének értelmében – addigi függetlenségét és működési szabadságát elveszítve – hivatalosan az új rend legfőbb védelmezőjének tekintett hadsereg alárendeltségébe került.³ Ráadásul az utcákat ekkora már a hadsereg, a közbiztonsági erők alakulatai, valamint a forradalom védelmére felfegyverzett civil csoportok szállták meg, amelyek között – különösen eleinte – hiányzott a legalapvetőbb funkcionális koordináció is tevékenységük összehangolására. Ebből fakadóan a zűrzavarban a különböző egységek nemegyszer tüzet nyitottak egymásra tévedésből, amikor valamelyikük terroristának nézte a másikat. Emiatt, valamint a Securitate egységeinek és prominens tagjainak növekvő számban történt átállása miatt egyfajta áthidaló megoldásként kezdett el terjedni a pletyka arról,

³ Tény ugyanakkor az is, hogy a kormányzótanács csak december 30-án adta ki a vonatkozó rendeletet az állambiztonság különálló parancsnoki struktúrájának megszüntetéséről. Burke, James F. (1993): Romanian and Soviet intelligence in the December revolution. *Intelligence and National Security*, Vol. 8, No. 4. 47.

hogyan a halálesetekért tulajdonképpen nemcsak a hazai, hanem a turistának álcázott külföldi – elsősorban szovjet, amerikai, izraeli, francia, brit vagy magyar – ügynökök, az országba illegális módon visszaszivárgott volt román állampolgárok, illetve a szomszédos Moldáv Szovjet Szocialista Köztársaság területéről toborozott román anyanyelvű katonák is felelősek voltak.⁴

A külföldi zsoldosok rémképéből nőttek ki azok a híradások, amelyek már kimondottan az arab és perzsa származású zsoldosok állítólagos fegyveres beavatkozásaira fókuszáltak.⁵ Abban, hogy az arab terroristák rejtélye rövid idő alatt bekerült a köztudatba, kétségkívül szerepe volt a forradalom előtt Romániában tanult jelentős számú arab ösztöndíjasnak.⁶ Ott éltek az egyszerű, sokszor nélkülöző román lakosok között, amelynek tagjai gyakran kimondottan negatívan viszonyultak hozzájuk arrogáns viselkedésük és pazarló életvitelük miatt. Jelentős létszámban voltak jelen a romániai felsőoktatásban, és emiatt nemcsak az életmód- és hitbéli különbségek, hanem az egyes ideológiai ellentétek/feszültségek is markánsabban megjelentek, ami éveken át növekvő aggodalomra adott okot, különösen a román belbiztonsági szervek körében. Utóbbiak ugyanis az izraeli állampolgárok elleni lehetséges merényletkísérletek mellett komolyan tartottak attól, hogy például a PFSZ különböző frakcióinak viszálykodása átterjedhet Romániára is. Ezt a félelmeket látszott igazolni, amikor egy 27 éves palesztin férfi agyonlőtte a jordániai nagykövetség másodtitkárát a fővárosi Bukarest Hotel előtt 1984. december 4-én.⁷

⁴ Tulajdonképpen ezeken a találgatásokon alapult az a nyugati megfigyelők között később elterjedt hipotézis, ami szerint az egész külföldi terrorista mítosz nem román körökből származott, hanem azt a szovjetek alkották meg kifejezetten azzal a céllal, hogy ezáltal teremtsenek legitimációs alapot a Varsói Szerződés tagállamainak romániai fegyveres beavatkozására. Portocală, Radu (1990): *Autopsie du coup d'État roumain. Au pays du mensonge triomphant*. Paris, Calman-Lévy. 144.

⁵ A külföldi szolgálatok, valamint az arab és iráni személyek állítólagos részvétele a híradások mellett felbukkant Iulian Vlad Securitate tábornok 1990. január 29-én elhangzott, a román sajtóban soha meg nem jelent nyilatkozatában is, amikor az ellenforradalmi erők terroristáit kategorizálta. Text of Securitate General Iulian Vlad's 29 January 1990 Declaration Identifying the Terrorists. In: Hall, Richard Andrew (1990): *The Archive of the Romanian Revolution of December 1989*. <https://romanianrevolutionofdecember1989.com/text-of-securitate-general-iulian-vlads-29-january-1990-declaration-identifying-the-terrorists/> (letöltés dátuma: 2023. május 26.).

⁶ Csaknem félmillió főre teszik az 1980-as években Romániában tanult közel-keleti arab – többnyire egyiptomi, jordániai, libanoni, iraki, szíriai, líbiai és palesztin származású – hallgató számát. *Originile si Latinitatea Limbii Romane*. Graduo, <https://graduo.ro/referate/romana/originile-si-latinitatea-limbii-romane-129045> (letöltés dátuma: 2023. 05. 29.).

⁷ Deletant, Dennis (2015): *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania, 1965–1989*. Routledge, London – New York. 326–327.

Az irányukban táplált fenntartásokat tovább gyarapította, hogy sötétebb arcszörzetük és bőrszínük alapján gyakran vették őket egy kalap alá a sokak által szidott és mélységesen lenézett romákkal. Ennek a diszkriminatív berögződésnek volt köszönhető többek között az is, hogy a forradalmi események idején arab terroristának kikiáltott személyek többsége valójában roma származású romániai állampolgár volt. Ráadásul az Oszmán Birodalom ellen évszázadokon át folytatott küzdelemből eredeztethető iszlámellenes történelmi narratívák is mélyen beépültek a román lakosság köz- és identitástudatába, emiatt szinte kézzelfogható megoldásnak kínálkozott a felelevenítésük a központilag kommunikált információk relatíve könnyű megérthetősége és szinte kritikátlan befogadása miatt. Ehhez járult még az 1970-es és 80-as években terrorista tevékenységgel megvádolt vagy azzal kapcsolatba hozott államok és szervezetek felemlegetése, amelyek közül több is kimondottan szívélyes viszonyt ápolt a román diktátorral. A két gondolatmenet egymással való párhuzamba állítása, majd pedig együttes rávetítése az aktuális helyzetre szinte biztos garanciát jelentett a saját népe ellen forduló Nicolae Ceaușescu hazaárulóként történő beállítására és a remélt társadalmi reflexiók kiprovokálására.⁸ Legvégül mérvadó szempontnak számított az is, hogy a „hírbe hozott” államok (és a PFSZ) mindegyike jókora földrajzi távolságra terült el Romániától, illetve nem voltak birtokában olyan érdekérvényesítő eszközöknek, amivel képesek lettek volna – az őket ért sérelmet megtorlandó – beavatkozni a romániai forradalmi eseményekbe, különösen annak sorsdöntő kezdeti fázisában. Az arab zsoldosok képe így már december 23-án, a román média délutáni adásában felbukkant, amikor Bukaresti Rádió drámai hangon számolt be az ellene intézett kegyetlen támadásokról.⁹ Még ugyanezen a napon a Nemzeti Megmentési Front is megerősítette, hogy szíriai és líbiai zsoldosok avatkoztak be a fővárosban és az ország más pontjain lezajlott harcokba.¹⁰ A bejelentés

⁸ Michel Castex például az arab zsoldosokkal kapcsolatos médiafelhajtás háttérben egyértelműen az új román vezetés direkt szándékát látja a bukott diktátor nacionalista mítoszának lerombolására. Ezt igazolta többek között Iliescunak az a Ceaușescura tett megjegyzése is, ami szerint „*az az ember, aki 25 éven keresztül a szemébe hazudott a népének, és egyfolytában verte az asztalt, és azt üvöltötte, hogy [...] be nem avatkozás a mi belügyeinkbe, arról most kiderül, hogy a legeltebb csapatai tele vannak távol-keletiekkel és közel-keletiekkel.*” Castex, Michel (1990): *Un mensonge gros comme le siècle. Roumanie, histoire d'une manipulation*, Albin Michel, Paris. 81. A román forradalom tévéközvetítése I. <https://www.youtube.com/watch?v=9rtwSXUayK8> (6 perc 34–55. másodperc).

⁹ A bemondó szavai szerint „*a külföldi zsoldosok helikopterrel érkeztek az éjszaka folyamán. Egy Bukarest melletti titkos kiképzőtáborban készítette fel őket nemzetünk legnagyobb el-lensége, Ceaușescu.*” Urma, Viorel (1989): *Romanian Army Outnumbered by Security Troops With AM-Romania*, Bjt. *AP News*, december 23. <https://apnews.com/article/3d6b5f0a3d7c05e8e94b7d438c39afe7> (letöltés dátuma: 2023. 07. 06.).

¹⁰ Puskás Csaba (szerk.): (1990): *A Conducator vécnapjai. Románia 1989. december*. Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó Vállalat, Budapest. 73.

szinte azonnal heves reakciókat váltott ki. Jól mutatta ezt többek között az a meglepő felhívás, amit a Svájcban élő Mihály román király az AFP francia hírügynökség útján tett közzé a hírre reagálva. Abban ugyanis a román kommunisták által trónjától és román állampolgárságától megfosztott, emigrációba kényszerített exuralkodó az arab elitegységek „*agressziója ellen*” Mihail Gorbacsovot és a Varsói Szerződés tagállamait szólította fel beavatkozásra!¹¹

Hiába cáfolta Szíria, Líbia és a PFSZ vehemensen a vádakát, és ajánlott fel szinte azonnal segítséget a forradalmároknak, erőfeszítéseik ekkor hiábavalónak bizonyultak.¹² A pletykák valóságos tömegpszichózist váltottak ki a román lakosság körében. A riporterek által megszólaltatott interjúalanyok gyakran kétségbeesve és indulatosan beszéltek az ivóvíz megmérgezéséről, járványok kirobbantásáról, az ország közelgő vagy éppen folyamatban lévő szovjet inváziójáról, ejtőernyős ellenséges diverzánssok ledobásáról, épületek aláaknázásáról, az áramellátás és a gázszolgáltatás megbénításáról, televízió- és rádióstúdiók megsemmisítéséről, robbantásokról, ártatlan civilek véletlenszerű megöléséről, kórházi sebesültek tudatos legyilkolásáról, várandós kismamák hasának felmetéséről, a CIA és Izrael ellenséges beavatkozásáról – és emellett arab terroristák jelenlétéről és ellenforradalmi tevékenységéről.¹³ Az addig elfojtott frusztráció és lappangó feszültség olyan szinten tört a felszínre, hogy a célponttá vált arab diákok többsége kénytelen volt származási országuk képviselőjére menekülni.¹⁴ Voltak azonban közülük, akik balszerencsésebbnek bizonyultak. Sokukat a felsőoktatási intézményekben vagy a szállásukon vették őrizetbe pusztán származásuk miatt, valamint

¹¹ Románia – Mihály király. *MTI*, 1989. december 23. <https://rendszervaltas.mti.hu/Pages/News.aspx?date=19891223&ni=229503&ty=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 16.).

¹² A szíriai és líbiai cáfolatok a törvényen kívül helyezett Scinteia napilapból létrejött posztkommunista Adevărul december 25-ei kiadásában jelentek meg. Siani-Davies, Peter (2007): *The Romanian Revolution of December 1989*. Cornell University Press, Ithaca London. 162.

¹³ Fodor János (2014): Az 1989–1990-es fordulat eseményei Kolozsváron. In: Bárdi Nándor – Gidó Attila – Novák Csaba Zoltán: *Együtt és külön. Az erdélyi magyarok önszerveződése (1989–1990)*. Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár. 161–162.; McNeil, Donald G. Jr. (1999): Romania's Revolution of 1989: An Enduring Enigma. *The New York Times*, december 31. 4. Lásd: emellett az Újvidéki Televízió híradójának december 24-én készült felvételét, amelyen több interjúalany is külföldi – azon belül pedig konkrétan líbiai – ejtőernyős zsoldosok „ledobásáról” és elfogásáról nyilatkozott. 1989-es romániai forradalom, Arad, Temesvár. <https://www.youtube.com/watch?v=tm8t1wKymo0> (4 perc 04-től 6 perc 45. másodpercig).

¹⁴ 1989-ben például több száz izraeli állampolgárságú fiatal folytatott orvosi vagy fogorvosi tanulmányokat Bukarestben, akiknek mintegy a fele arab származású volt. Utóbbiak közül már december 24-én délután mintegy 50 fő keresett menedéket Izrael állam bukaresti nagykövetségén. Mazel, Michelle (2009): Caught in a revolution, Part II. *The Jerusalem Post*, december 22. <https://www.jpost.com/opinion/caught-in-a-revolution-part-ii> (letöltés dátuma: 2023. 06. 06.).

a PFSZ állítása szerint több palesztin diákot tettelegesen is inzultáltak. A helyzet annyira kiszámíthatatlanná vált, hogy a Kolozsvári Rádió külön felhívást tett közzé, amiben nyugalomra intette a külföldi diákokat és a helyi lakosokat.¹⁵ Az érintett arab országok pedig már kimondottan arra biztatták állampolgáraikat, hogy saját érdekükben keressenek maguknak egy biztonságos helyet, és ott csendben húzzák meg magukat a harcok lezárultáig.¹⁶

A „semleges” államok reakciói

A tunéziai sajtóban szinte kezdettől központi helyet kaptak a romániai események. A *Le Renouveau* napilap például már a december 23-i számában egy teljes oldalt szentelt a forradalom bemutatására, a következő lapszámban pedig a „mártír város, Temesvár” előtt tisztelgett, és hosszasan ecsetelte a kibontakozott demokratikus változásokat.¹⁷ Példáját rövid idő alatt követte a központi lapok többsége, és nemegyszer napi három-négy cikket is megjelentettek a fejleményekről, illetve azok értékeléséről.¹⁸

Az egyiptomi lapok szintén az első oldalon foglalkoztak a forradalom bemutatásával. Közzétettek egy közleményt a diktátor és felesége elítéléséről, illetve kivégzéséről, valamint teljes egészében átvették a Nemzeti Megmentési Front Tanácsának az ország lakosságához intézett közleményét, kidomborítva annak a kommunista párt vezető szerepe megszűnéséről szóló részét. Az *Al-Abram* külön kitért a terrorista csoportok utolsó próbálkozásaira is, az egyiptomi televízió heti (pénteki) hírösszefoglalójában pedig az aktuális romániai helyzet és a bukott diktátor népellenes belpolitikájának részletes ismertetése mellett a kommentátor utalt Nico-

¹⁵ Siani-Davies: i. m. 163.

¹⁶ Mark, James – Iacob, Bogdan C. – Rupprecht, Tobias – Spaskovska, Ljubica (2019): *1989: A Global History of Eastern Europe*. Cambridge, Cambridge University Press. 125–126.

¹⁷ Románia továbbra is a nemzetközi figyelem középpontjában. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 4. sz. 1989. december 27. 4.

¹⁸ A már említett *Le Renouveau* lapban az írások olyan sokat mondó címek alatt jelentek meg, mint „Tunézia szolidaritást vállal a román néppel;” „Szolidaritás;” „A Nemzeti Megmentési Front Tanácsa – A szabadság arcúlatá”. Emellett a *La Presse* napilap csak december 26-án hét írást közölt többek között olyan címekkel, mint „A szabadság ára” (vezércikk), „Elviselhetetlen – temesvári atrocitások;” vagy „Drága, nagyon drága szabadság”. Hasonló volt elmondható a *Les Temps*-ről is, ahol többek között „Ceașescu zsarnokságának megdőlése után az új vezetés megszilárdul;” „Robbanógolyók a tüntetők ellen;” „A vezető vagyonát zárolták Svájcban;” Elena Ceașescu műveletlen, arrogáns és könyörtelen asszony” szalagcímek voltak olvashatóak.

lae Ceaușescu gyanús külpolitikai manővereire, valamint a titkos fegyverkereskedelemben játszott kiemelkedő szerepére.¹⁹

A diktatúra eltörlésének nyilvános ünneplése és a román nép melletti egyértelmű kiállás után emiatt különösen sérelmesnek tartották azokat a híradásokat, amelyek arab állampolgárokat hoztak kapcsolatba terrortevékenységgel. Aziz Saif al-Naszr, a külügyminiszter miniszterhelyettesi rangú kabinetfőnöke külön be is kérte az ügyben a magyar külképviselet, akinél az egyiptomi külügyminisztérium nevében tiltakozott a Budapestről származó sajtóhírekkel és nyilatkozatokkal kapcsolatban. A sajátos egyiptomi–magyar kapcsolatokat jól érzékeltette viszont, amikor az egyiptomi kabinetfőnök magyar illetékesek közbenjárását kérte a vonatkozó hírek forrásának beazonosításában, ahelyett hogy egyszerűen a magyar tömegtájékoztatásra hárította volna a kizárólagos felelősséget. Szintén csak barátilag fogalmazta meg azt a kérést is, hogy illetékes magyar szervek hivatalosan cáfolják meg az arabok részvételére vonatkozó híreket, ha azok magyar forrásból származtak, és nem idegen hírügynökségtől kerültek átvételre.²⁰

Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy egyiptomi állampolgárokat sehol, semmilyen beszámoló még említés szintjén sem hozott kapcsolatba a romániai ellenforradalmi eseményekkel. Egyértelmű volt emiatt, hogy a visszafogott egyiptomi lépésre inkább az arab országok közös kiállításának látványos demonstrálása miatt került sor, semmint Kairó sajátos nemzeti érdekeinek bárminemű sérülése miatt. Ezt igazolta többek között, hogy még az egyiptomi lapok is beszámoltak a Securitate egységeiben harcoló arab fegyveresekről, amelyeket azután sehol sem cáfoltak hivatalosan egyiptomi részről, mindössze csak az arra vonatkozó szíriai és líbiai nyilatkozatokat közölték le.²¹

Hasonló hozzáállás volt megfigyelhető *Irak* esetében is, amely kimérten és távolságtartóan kommentálta a romániai fejleményeket.²² A pá-

¹⁹ Nemzetközi sajtóvisszhang – a szolidaritás és tisztelet jegyében. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 6. sz. 1989. december 29. 4.

²⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Arab országok-1990-202-10/00391/2/1990. (85. d.) „Az EAK KÜM véleménye az arab vonatkozású romániai sajtóhírekről,” 1989. december 29.

²¹ A magyar külképviselet a beszélgetés során találóan mutatott rá a Bukarestben szolgáló nyugati nagykövetek ügyben tett nyilatkozataira, valamint arra, hogy az egyiptomi KÜM által kifogásolt híreket a Tanjug és más hírügynökségek is közölték. Emellett utalt arra, hogy az MTI kairói tudósítója kérése és többszöri kísérlete ellenére sem vehetett részt Arafat sajtókonferenciáján, ahol módja és lehetősége lett volna egy reálisabb kép kialakítására.
Uo.

²² Nyugati elemzők Bagdad visszafogott reakcióját azokkal a két országgal egyaránt márkánsan jellemző hasonlóságokkal magyarázták, amelyek Szaddám Husszein és Nicolae Ceaușescu személyi kultuszától egészen a mindenütt jelen lévő titkosrendőrség kiváltotta általános félelemérzetig terjedtek. Álláspontunk szerint azonban önmagában ez

narab nacionalizmus irányvonalát követő Bagdadban ugyanis még a lehetőségét is el akarták kerülni annak, hogy a romániai eseményekben az arab ország elnyomott etnikai és vallási kisebbségei egyfajta pozitív példát lássanak. Az olyan lelkes támogató nyilatkozatok, mint amilyen például a kurdoké is volt, emiatt csak külföldön jelenhettek meg.²³

Szembetűnő volt a „terrorista támadások” *kuvaiti* visszhangja is. A helyi média egyértelműen pozitívan viszonyult a lezajlott változásokhoz, és rendszeresen közölte az arab országokban működő román külképviseletek állásfoglalásait, miután a forradalom oldalára állva kemény szavakkal határolódtak el a Ceaușescu-rendszerrel.²⁴ Az emírség külügyminisztériumában ugyanekkor egyértelmű tanácsalanság látszott az arab erők állítólagos, romániai harcokba történő bekapcsolódásával kapcsolatban, jöllehet legalább két olyan, Romániában működő táborról volt tudomásuk, ahol palesztin terroristák korábban fegyveres kiképzést kaptak.²⁵ A dilemma ellenére azonban a kuvaiti vezetés elsőként ismerte el az új román vezetést az Öböl-menti Együttműködési Tanács tagjai közül december 30-án, amit egyértelműen gazdasági szempontok motiváltak – elsősorban a két ország közötti együttműködés továbbfejlesztése az olajipar területén.²⁶

---

az indoklás nemcsak elnagyoltnak és leegyszerűsítőnek, hanem kimondottan tévesnek tekintendő, függetlenül a két rendszer között egyértelműen kimutatható párhuzamoktól. Mallet, Victor (1989): Middle Eastern leaders are embarrassed by past ties. *Financial Times*, december 28. 4.

²³ Az Európában tanuló kurd diákok magyarországi szervezetének december 26-án megjelent nyilatkozata az új román kormány létrejöttének üdvözlése mellett reményét fejezte ki azzal kapcsolatban is, hogy az új román vezetés a román mellett a magyar, a német és az ország többi nemzetiségének céljait is valóra váltja. Saját példájukra utalva hangsúlyozta továbbá, hogy „átérezzük a felkelt nép elszántságát a változásért vívott harcokban, mivel a mi kurd népünk is az elnyomás ellen és az önrendelkezési jogért küzd”. A Magyarországon tanuló kurd diákok nyilatkozata. *MTI*, 1989. december 26. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

²⁴ A kuvaiti ellenzék egyik hírmagyarázata a bukott román diktátorra már egyenesen egyfajta fogalmi kategóriaként, az önkényuralom megtestesítőjeként utalt, amikor az emírt nyíltan megfenyegetve kijelentette, hogy „túlságosan sok Ceaușescu pöffeszkedik az arab nemzetek élén”. Bells ring across crackle of gunfire. *Kuwait Times*, 1989. december 25.; Embassy in Kuwait switches loyalty. *Arab Times*, 1989. december 25.; Ódor József: A Közel-Kelet igazi darázs-fészek. *Délmagyarország*, 81. évf. 49. sz. 1991. február 27. 2.; Vajnovszki-Mihály Irén: A kétpólusú világ csődje. *A Hét*, 21. évf. 45. sz. 1990. november 8. 12.

²⁵ Bandi István (2019): Az 1989-es romániai forradalom látható és láthatatlan aspektusai. *Rendszerváltó Archívum*, 4. évf. 4. sz., december, 17.

²⁶ Románia – nyilatkozatok. *MTI*, 1989. december 30. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. május 28.).

Teherán tiltakozása

Irán kezdettől fogva határozottan és egyértelműen elhatárolódott attól, hogy állampolgárai részt vettek volna a romániai fegyveres összecsapásokban. Az iráni külügyminisztérium egyik munkatársa ezzel kapcsolatban azt is kifejtette, hogy a gyakorlatilag a román hadsereg szóvivőjének feltételes kijelentésén alapuló sajtójelentésekkel a Nyugat egyértelmű célja nem más, mint a román–iráni kapcsolatok aláaknázására.²⁷ Ceaușescu bukása ugyanakkor kellemetlen helyzetbe hozta és továbbí magyarázkodásra kényszerítette az iráni vezetést. Alapvető kérdéseket vetett fel ugyanis nemcsak külföldön, hanem Iránban is, hogy miért ünnepeltek még 1989 decemberében is díszvendégként a Teheránba látogató román despotát, amikor már egyértelmű jelei voltak annak, hogy a népe ellene fordul. A *Teheran Times* című lap már december 24-én bírálta az iráni külügyminisztériumot, amiért Ceaușescu teheráni tartózkodása egybeesett a temesvári tüntetésekkel és sortűzekkel. Hasonló szellemben szólalt fel Szadegh Khalkali, Qom városának parlamenti képviselője az Iszlám Nemzetgyűlésben, amikor kijelentette, hogy „*Ceaușescu ördögibb figura, mint Sztálin volt. Az Iráni Iszlám Köztársaságnak, amely az elnyomottak támogatója, nem lett volna szabad fogadnia egy véreskezű diktátort, aki elnyomta a saját népét.*”²⁸

A román diktátor rosszul időzített hivatalos látogatása emiatt rövid időn belül belpolitikai feszültségforrássá vált. Habár Ali Akbar Velajati külügyminiszter szolidaritást vállalt országa nevében a román néppel, és biztosította Irán támogatásáról a Nemzeti Megmentési Frontot, a sajtócikkek ennek ellenére részletekbe menően ismertették az üggyel kapcsolatos parlamenti vitát, valamint a támadások célkeresztjébe került Akbar Hásemi Rafszandzsáni akkori elnökkel szemben megfogalmazott kritikákat. Hiába érvelt Velajati külügyminiszter előbb azzal, hogy Ali Hámenei ajatollah 1989. februári romániai útja miatt már nem tudtak kitérni Ceaușescu régóta tervezett viszontlátogatása elől, majd pedig az ország érdekeinek elsőbbségét hangsúlyozva azzal, hogy „*olyan megállapodásaink vannak Romániával, amelyek létfontosságúak országunk védelme szempontjából*”²⁹ [...] *E megállapodások egy része megvalósult, más részük viszont még*

²⁷ Az érintett országok cáfolnak. Közel-keletiek a terroristák oldalán? *Népszabadság*, 47. évf. 305. sz. 1989. december 27. 8.

²⁸ Románia – Oprea, KNDK, Irán, Vietnám. *MTI*, 1989. december 24. <https://archiv.1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.); Vélemények, bírálatok Ceaușescu borzalmas tetteivel kapcsolatban. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 4. sz. 1989. december 27. 4.

²⁹ A diplomatikusan megfogalmazás az Iránba irányuló román fegyverszállításokra utalt, aminek az összértéke mintegy 20 milliárd dollár volt. A tízéves időszakra megkötött együttműködési megállapodás értelmében Irán évente 5,6 millió tonna kőolaj szállításával kívánta ellentételezni a román „*műszaki segítséget*”. Emellett döntés született ar-

nem, ezért, ha [Ceaușescu] elhalasztotta volna látogatását, vagy akadályba ütközött volna utazása, az Iszlám Köztársaság alapvető veszteségeinek lehetőségével kellett volna szembenéznünk.”³⁰ Nem enyhített a kialakult belpolitikai válságon az a teheráni egyetemen rendezett nagygyűlésen elhangzott – kevésbé hihető – magyarázat sem, ami szerint ő és Rafszandzsáni egyaránt „elégedetlenségüket fejezték ki a romániai események” miatt a *Conducătornak*, akinek külön felhívták a figyelmét arra, hogy hajoljon meg népe akarata előtt, és teljesítse követeléseiket.³¹ Eredménytelennek bizonyult az IRNA hírügynökség azon igyekezete is, amikor Velajati megnyilatkozásaihoz hasonlóan Ceaușescu hűvös teheráni fogadtatására, a Hámenei ajatollahhal való találkozájának meghíusulására, valamint a román diktátor iráni jelenlétével kapcsolatos parlamenti tiltakozásokra próbálta irányítani a figyelmet.³²

Ehelyett a krízis még inkább elmélyült azoknak a híreszteléseknek a hatására, amelyek szerint például Teheránnak, ha indirekt módon is, de szerepe és felelőssége volt a romániai véres események alakulásában, mivel lehetővé tette a „Kárpátok géniusza” számára azt, hogy alig 48 órás iráni tartózkodásának ideje alatt is folyamatos összeköttetést tartson fenn bukaresti beosztottaival, akik azután az ő személyes utasítására hajtották végre a temesvári vérfürdőt.³³ A helyzetben nem segítettek azok a

---

ról is, hogy Teherán évente 1 milliárd köbméter földgázt is szállít Romániának egy, a Szovjetunió át húzódó gázvezetéken. Ezek a barterkereskedelmi megállapodások azonban csak 1991 áprilisáig voltak érvényben, amikor is kölcsönös megegyezéssel felmondták őket. Velajati 1990. január elején már hivatalosan is elismerte a fegyverszállításokról szóló szerződés megkötését, valamint reményét fejezte ki arra vonatkozóan, hogy annak tartalmát és hatályát az új román vezetés is érvényesnek tekinti. Irán – Románia. *MTI*, 1990. január 19. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 30.); Románia – veszteségek az öböl-válság miatt/megszűnik a barter Iránnal. *MTI*, 1991. február 7. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 30.); Deletant, Dennis (2019): *Romania under Communism. Paradox and Degeneration*. London, Routledge. 486.; Radio Free Europe: *Hungarian Monitoring*, 1990. január 2. Radio Liberty Research Institute (RFE/RL Research Institute), 57. https://storage.osaarchivum.org/low/08/3a/083a99fc-1550-4ae2-8035-403950bf401c_1.pdf (letöltés dátuma: 2023. 09. 25.); HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Irán-1990-63-10/00112/1/1990. (33. d.) „Iráni-román kapcsolatok”, 1989. december 28.

³⁰ Hírek Romániából. *Dunántúli Napló*, 47. évf. 2. sz. 1990. január 3. 1–2.; Történelmi nap Románia és az egész földrész számára. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 3. sz. 1989. december 26. 4.

³¹ Macfarquhar, Neil (1989): Iran Tries to Undo Its Warm Welcome of Ceausescu. *Associated Press*, december 26. <https://apnews.com/article/f7aa8e00908784c5695e1c707a8fb8a1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 22.).

³² A Ceaușescu teheráni jelenlétével kapcsolatos parlamenti tiltakozásokra vonatkozóan meg kell jegyezni, hogy azokról nem történt említés sem az iráni médiában a látogatás idején, sem pedig a román tisztviselők későbbi beszámolóiban. Uo.

³³ Vélemények, bírálatok Ceaușescu borzalmas tetteivel kapcsolatban. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 4. sz. 1989. december 27. 4.

pletykák sem, amelyek román közvetítéssel lebonyolított titkos izraeli–iráni tárgyalásokról, a Securitate oldalán harcoló irániakról vagy éppen a Ceaușescu család által 1989 második felében Iránba kimenekített jelentős aranykészletekről szóltak.³⁴ A helyzet megoldása érdekében Ali Hámenei ajatollahnak is be kellett avatkoznia, aki egységre szólított fel a Ceaușescu-botrány miatt.³⁵ Ezzel párhuzamosan Teherán gyorsan elismerte a bukaresti ideiglenes kormányt december 26-án, a külügyminisztérium felajánlotta az iráni Vörös Félhold Társaság segítségét a romániai forradalom sérültjei számára, a fiaskóért bűnbaknak meggett Mohamad Goharit, Irán bukaresti nagykövetét pedig menesztették Velajati parlamenti bírálata miatt, és amiért a román zsrnok iráni látogatása előtt nem figyelmeztetett annak várható bukására.³⁶

Arról viszont már kevés szó esett, hogy a sokat emlegetett/kritizált Ceaușescu-látogatás idején megkötött szerződések továbbra is hatályban maradtak, amelyeket azután az új román vezetés is kötelező érvényűnek ismert el magára nézve.³⁷ Ráadásul Romániát 1990–1991-re az ENSZ Biztonsági Tanácsa nem állandó tagjának választották meg a kelet-európai választási csoportból, ami az Irakkal folytatott béketárgyalások, illetve az 598. számú határozat³⁸ realizálása miatt Teherán számára további

³⁴ A román diktátor magánvagyonának kimenekítésével kapcsolatos álhírt később a teheráni Központi Bankjának főtitkára cáfolta az IRNA hírügynökség közleményében. Románia – elismerések/támogatások. *MTI*, 1989. december 25. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 20.); Macfarquhar: i. m.

³⁵ Stokes, Lee (1989): Red-faced Iranian clergy try to forget Ceausescu visit. *UPI*, december 28. <https://www.upi.com/Archives/1989/12/28/Red-faced-Iranian-clergy-try-to-forget-Ceausescu-visit/1851630824400/> (letöltés dátuma: 2023. 06. 15.).

³⁶ A győztes román forradalom a világ figyelmének középpontjában. *Hargita*, 1. évf. 4. sz. 1989. december 26. 4.; Iran Fires Romania Envoy Over Visit by Ceausescu. *Los Angeles Times*, 1989. december 26. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-12-26-mn-1116-story.html> (letöltés dátuma: 2023. 07. 06.); Macfarquhar: i. m.; Oliver, Christian (2020): Why communist Romania's endgame has lessons for Iran. Iran's vast security apparatus will fight hard to keep its grip on its economic power bases. *Político*, január 21. <https://www.politico.eu/article/why-communist-romania-s-endgame-has-lessons-for-iran-1989-revolution-crisis/> (letöltés dátuma: 2023. 07. 06.); Világszerte elismerik a forradalmat. *Csongrád Megyei Hírlap*, 46. évf. 305. sz. 1989. december 27. 5.

³⁷ HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Irán-1990-63-10/00132/1990. (33. d.) „A romániai helyzet iráni megítélése,” 1990. január 2.

³⁸ Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 1987. július 20-án egyhangúlag elfogadott 598. számú határozata – S/RES/0598 (1987) – azonnali tűzszünetre szólított fel Irán és Irak között, valamint a hadifogylok hazaszállítására, és mindkét félnek a nemzetközi határig való visszavonulására. Ezenkívül felszólította a két államot a nemzetközi támogatással megvalósítandó újjáépítésre, a háború okainak megszüntetésére, az Irak és Irán közötti átfogó megegyezés létrehozására, valamint a régió stabilizálására. A határozat 1988. augusztus 8-án lépett hatályba, véget vetve a két ország közötti valamennyi harci cselekménynek és az iráni–iraki háborúnak. A dokumentumot lásd: Security Council Resolution 598: Iraq-Islamic Republic of Iran. United Nations Peacemaker,

mérvadó szempontot jelentett az új bukaresti vezetéssel való dinamikus együttműködés kialakítására, a védelmi kérdések mellett.³⁹

Líbiai „látkép” a romániai eseményekről

A romániai forradalom egy rendkívül kedvezőtlen időszakban következett be Tripoli számára. Az Egyesült Államok pont decemberben hosszabbította meg egy évvel az arab ország ellen életbe léptetett gazdasági blokádot, miközben az Európai Gazdasági Közösség – Kadhafi várákozásaira rációfolva – sem vonta vissza a korábban bevezetett büntető intézkedéseit. Ezzel párhuzamosan rohamosan romlottak a kapcsolatok a szomszédos Csáddal, valamint Franciaországgal, miközben a Tunéziával állandósultak a szerződésesszégésekkel kapcsolatos kölcsönös vádaskodások. A kényes külpolitikai helyzetben Tripoli nem számíthatott az Arab Liga támogatására sem. A külpolitikai kudarcok és az elszigetelődés veszélye felerősítették Líbia orientációs szándékát a szocialista országok irányába, kevés sikerrel. A Szovjetunió, Románia, Csehszlovákia és Bulgária közül csak Bukarest lett volna hajlandó hivatalos látogatáson fogadni Kadhafit 1989 decemberében, azonban az is – értelemszerűen – azonnal tárgytalanná vált a Ceaușescu-diktatúra összeomlása után. A román felkelés viszont nemcsak egyik legfőbb kelet-európai szövetségésétől fosztotta meg Kadhafit, hanem emellett alapjaiban kérdőjelezte meg a két ország együttműködésének jövőjét, főleg katonai és biztonságpolitikai területen.⁴⁰

A líbiai vezetésben már a temesvári eseményeket megelőzően is komoly kételyeket váltott ki a kelet-európai államokkal addig fenntartott szövetségesi kapcsolatok robbanásszerű átalakulása. Az aggodalmak tovább mélyültek a romániai diktatúra bukása miatt, különösen azt követően, hogy líbiai értelmiségi és ellenzéki körök párhuzamot vontak a két hatalmi struktúra között. Fokozott biztonsági intézkedéseket léptettek emiatt életbe Líbiában, miközben már az első, az állampolgársaik romániai részvételét firtató információk megjelenését követően nyíltan „*puszta hazugságnak*” és „*szándékos álbíreknek*” minősítették a bukaresti jelentéseket.⁴¹ A líbiai külügyminisztérium szóvivője azonban ennél is tovább

---

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IQ%20IR_870720_Security%20Council%20Resolution%20598%20%281987%29.pdf (letöltés dátuma: 2023. 05. 30.).

³⁹ Velajati – Románia. *MTI*, 1990. január 2. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 30.).

⁴⁰ HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Líbia-1990-91-10/326/1990. (48. d.) „A líbiai külpolitika kudarcjai,” 1990. január 18.

⁴¹ A Líbiai Népi Iroda Nyilatkozata. *MTI*, 1989. december 24. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

ment, amikor az információkat egyenesen „józan gondolkodásuktól megfosztott újságírók hamis híresztelésének” minősítette, amelyek egyedüli célja az arab állam „befeketése” volt a világ előtt.⁴² A Dzsana líbiai távirati iroda közölte egyúttal, hogy a „koholmányok” nem érdemelnek figyelmet, majd leszögezte, hogy Líbia kitartóan támogatja a forradalmat, és elismeri a „néptömegek természetes jogát a párt feletti uralomra”.⁴³ Mommer Kadhafi a jugoszláv televízióknak adott interjújában ugyancsak kategorikusan utasította vissza azokat az állításokat, melyek szerint líbiai kommandósok támogatták volna Ceaușescu egységeit. Ehelyett – nem meglepő módon – azt hangoztatta, hogy a bukott rezsim segítői valójában izraeliek voltak, amit a két állam közismerten jó viszonyával és Elena Ceaușescu állítólagos zsidó származásával⁴⁴ próbált magyarázni.⁴⁵ Egyszerre keltett megrökönyödést és/vagy fakasztott önkéntelen mosolyt, amikor ezzel kapcsolatban leszögezte azt is, hogy országa „ellenzi a terrorizmust”, és támogatja a „népi mozgalmakat”.⁴⁶ A helyzet tisztázására minden esetre indítványozta egy közös jugoszláv–román–szovjet–líbiai vegyes vizsgálóbizottság felállítását a kétes kilétű sebesültek egyértelmű beazonosítására.⁴⁷ Emellett jó szándéka jeleként gyógyszersegélyt

⁴² Eszes Tibor: Ceausescu – líbiai cáfolat. *MTI*, 1989. december 23. <https://rendszer-valtas.mti.hu/Pages/News.aspx?date=19891223&ni=229470&cty=1> (letöltés dátuma: 2023. 07. 04.)

⁴³ Románia óráról órára. *Magyar Szó*, 46. évf. 351. sz. 1989. december 24. 3.

⁴⁴ Paradox módon az egyébiránt antiszemizmusáról is elhíresült Elena Ceaușescu vélt zsidó származását firtató – amúgy teljesen alaptalan – koncepciók nemcsak arab, hanem román körökben is elterjedtek. Így a *Nagy Románia* folyóiratban és az ahhoz hasonló szélsőjobboldali platformokon megjelentett írások évekkel a házaspár kivégzését követően is olyan hajmeresztő összeesküvés-elméleteket kreáltak, amelyek szerint például Elena lánykori családneve nem Petrescu, hanem Kohn volt, aki egy zsidó konspiráció eszközeként közreműködött a kommunizmus romániai hatalomra juttatásában, majd pedig ellehetetlenítette férjének a nemzeti büszkeség megerősítésére, a magyar kisebbség megszelídítésére, valamint a kozmopolitizmus eltörlésére irányuló erőfeszítéseit. Ezt követően viszont aktívan hozzájárult a kommunista rendszer széthullásának felgyorsításához is, mivel már az állt a zsidók érdekében. Ez a valóságtól teljesen elrugaszkodott teória nagyvonalúan megfeleltezett többek között arról a közismert tényről is, hogy például a diktátor házaspár pont azért száműzte Kanadába legidősebb fiát, Valentint, mert az antiszemita szülők akaratával szembeszállva szerelmi házasságot kötött Ceaușescu politikai ellenfelének lányával, az erdélyi magyar–zsidó felmenőkkel is rendelkező Jordana Borilával.

Hanebrink, Paul (2018): *A Specter Haunting Europe: The Myth of Judeo-Bolshevism*. London, Harvard University Press. 255.; The women in Valentin Ceausescu's life. What did the first wife look like, disliked by dictators. *World Today News*, 2021. március 16. <https://www.world-today-news.com/the-women-in-valentin-ceausescus-life-what-did-the-first-wife-look-like-disliked-by-dictators/> (letöltés dátuma: 2023. 07. 25.).

⁴⁵ Szenzációs interjú Kadhafival. *Magyar Nemzet*, 52. évf. 304. sz. 1989. december 28. 4.

⁴⁶ A világ országai sorra elismerik az új román vezetést. *Népszava*, 117. évf. 305. sz. 1989. december 28. 2.

⁴⁷ Nemzetközi segítségnyújtás. „Románia szent földje a szabadság útján” – II. János Pál pápa áldása. *Magyar Nemzet*, 52. évf. 303. sz. 1989. december 27. 5.

küldött légi úton, és támogatásáról biztosította az új román vezetést,⁴⁸ amelynek Tripoliban működő nagykövetsége már az első napokban csatlakozott a forradalmárokhöz. Kérdéses, hogy mennyire volt spontán vagy központilag szervezett, de tény, hogy a líbiai vezetés egyértelmű állásfoglalása mellett diákok egy csoportja is nyíltan szolidaritást vállalt a román néppel az említett külképviselet előtt megtartott szimpátiatüntetésén.⁴⁹ Azonban sem a hivatalos nyilatkozatok, sem pedig a Kadhafi-interjúban elhangzottak nem tudtak véget vetni a líbiaiak romániai részvételével kapcsolatos találgatásoknak. Olyannyira, hogy Líbia külkapcsolati irodája kénytelen volt azt egy újabb közleményben cáfolni. Abban a tesztület szövegében az üggyel korábban elhangzottak lényegét kidomborítva – és nem utolsósorban hazája történelmi tapasztalataira is utalva – kijelentette, hogy „*Líbia hisz abban, hogy a népeknek joguk van és rendelkeznek a kapacitással ahhoz, hogy kiragadják a hatalmat egyedül birtokló személy vagy párt kezéből*”.⁵⁰ A jó szándék jeleként Kadhafi külön telefonbeszélgetést is folytatott Petre Roman miniszterelnökkel december 28-án, amelynek során személyesen gratulált a forradalom győzelméhez, egyúttal pedig sajnálkozását fejezte ki az áldozatok kapcsán.⁵¹ Válaszában Roman hangsúlyozta, hogy a lehetséges líbiai beavatkozással kapcsolatos „*alaptalan pletykák*” terjesztésének célja „*a baráti román–líbiai kötelékek destabilizálása volt*”.⁵²

Damaszkusz dilemmája

A romániai változások rendkívül érzékenyen érintették az addigi szíromán kétoldalú kapcsolatokat. Különösen igaz volt ez a megállapítás a két ország gazdasági együttműködésére, amelynek keretében Románia számára Szíria egyfajta privilegizált piac szerepét töltötte be.⁵³ Rá-

⁴⁸ Érdekesség, ami egyébiránt Kadhafi személyiségének megítéléséhez is kiváló adaléket nyújthat, hogy a líbiai vezető a román népnek küldött üdvözlésében óvott a diktatúra megismétlődésétől, amihez a legcélravezetőbb megoldásnak a líbiai típusú köztársasági rendszer romániai meghonosítását tartotta. A világ országai sorra elismerik az új román vezetést. *Népszava*, 117. évf. 305. sz. 1989. december 28. 2.; Líbiai zsoldosok nyomában... Románia lassan ébredszik! *Mai Nap*, 1. évf. 270. sz. 1989. december 27. 2.

⁴⁹ Hírek, események Romániából. *Vas Népe*, 34. évf. 305. sz. 1989. december 27. 2.

⁵⁰ Líbia ismételt cáfolata. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 6. sz. 1989. december 29. 4.

⁵¹ Telefonbeszélgetés. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 8. sz. 1989. december 31. 2.

⁵² Kuwait backs Iliescu regime. *Kuwait Times*, 1989. december 31. 4.

⁵³ A románok elsősorban élelmiszert és mezőgazdasági gépipari termékeket exportáltak Szíriába, ahol a lejárt kintlevőség összértéke akkori árfolyamon elérte a 900 millió dollárt 1989-ben. Damaszkuszban komolyan tartottak emiatt attól, hogy a forradalmárok a román gazdaság mielőbbi talpra állítása érdekében szorgalmazni fogják a kintlevőségeik behajtását, valamint hosszabb időre beszüntethetik a Szíriába irányuló román exporttevékenységet. HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-Románia-1990-128-1/842/1990. (80. d.)

adásul Asszad elnököt szoros baráti kapcsolat fűzte Ceaușescuhoz, aki a legfőbb szövetségeseinek számított a kelet-közép-európai térségben. A román diktátor bukása emiatt nagy megrázkódtatást jelentett számára, miközben felbátorította a hasonló változásokat remélő politikai ellenzékét.⁵⁴ Mindezek okán Damaszkusz eleinte nem kommentálta a romániai eseményeket, amelyeket belügynek tekintett. Asszad elnök még december 22-én, a temesvári eseményekkel egy időben is arra utasította a szír külképviselőket, hogy politikai állásfoglalásaikban támogassák a Ceaușescu-rendszert. Az események jelentőségét és horderejét csak 24 órával később ismerte fel, aminek megfelelően egy újabb elnöki utasítást adott ki, akkor már a forradalom támogatására. Dia-Allah El-Fattal külügyminiszter-helyettes a romániai külképviselőt külön be is kérte december 24-én, akinek hivatalosan átadta a romániai változásokat üdvözlő szír kormánynyilatkozatot. A szír kormánykörökben kialakult bizonytalanságot – és bizonyos fajta pragmatizmust – jól mutatta viszont, hogy dokumentumban megfogalmazott – diplomáciai körökben szokatlanul szívélyesnek ítélt – üdvözlő „*hatalomra jutott új rendszernek*” szólt, miközben a Nemzeti Megmentési Front Tanácsát sem akkor, sem pedig napokkal az azt követő napokban nem ismerték el hivatalosan Románia legitim új vezetésének.⁵⁵

A változás a sajtóban is érezte hatásait, és amíg a december 23-ai rövid hírek még a Ceaușescu melletti szimpátiatüntetésekéről szóltak, addig 25-én a tudósítások már bő terjedelemben taglalták a forradalom sikereit és a diktátor hívei ellen vívott harcot. Ugyanekkor viszont már megjelentek a sajtó hasábjain azok a cáfolatok is, amelyekkel a damaszkuszi illetékesek erélyesen tagadták, hogy a szíriai hadsereg bármelyik egysége részt vett volna a romániai eseményekben a biztonsági alakulatok oldalán.⁵⁶ A kormány még ennél is sarkosabb véleményt fogalmazott meg, amikor a vonatkozó beszámolókat annyira értelmetlennek találta, hogy még cáfolni sem volt hajlandó azokat.⁵⁷ Leszögezte viszont,

---

„A romániai események szír megítélése,” 1990. január 11.

⁵⁴ A romániai forradalom napjaiban például számos „*Minden Ceaușescunak eljön a maga napja*” felirat jelent meg a damaszkuszi épületek falain, ezzel utalva a megbukott román és a regnáló szíriai tekintélyuralmi rendszerek közötti hasonlóságra, illetve Asszad autoriter uralmának remélt végére. Scheller, Bente (2013): *The Wisdom of Syria's Waiting Game: Foreign Policy Under the Assads*. London, Hurst & Company. 203.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ A Sana Hírügynökség már december 23-án közzétette, hogy „*a szíriai katonáknak a romániai harcokban való állítólagos részvételéről terjesztett hírek alaptalanok; céljuk az, hogy bizalmatlanságot keltsenek, rombolják a Szíria és a Szovjetunió, illetve a Szíria és a szocialista tábor közti viszonyt. Mindaz, ami Romániában történik, belügy, melyben Szíria nem vehet részt.*” Romániai harcok – PFSZ és szíriai cáfolatok. *MTI*, 1989. december 24. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

⁵⁷ Románia óráról órára. *Magyar Szó*, 46. évf. 351. sz. 1989. december 24. 3.

hogy Románia belügyének tekinti a fejleményeket, amelyekbe nem tud és nem is kíván beleavatkozni.⁵⁸ Az ügyben soron kívül egyeztetett Mohamed Száleh tanácsos, a Szíriai Arab Köztársaság budapesti nagykövetségének ideiglenes ügyvivője Bényi József külügyminiszter-helyettessel december 24-én. A beszélgetés során a szíriai diplomata hangsúlyozta, hogy a damaszkuszi kormány irányelveiben a belügyekbe való be nem avatkozás elve mellett kiemelt prioritással bír a terrorizmus elítélése is. Megerősítette viszont, hogy Magyarországhoz hasonlóan Romániában is viszonylag nagy létszámú szír kolónia él, amely egyaránt magában foglalt diákokat, kiképzésen lévő katonákat, vagy éppen a Szíriában legálisan működő Kommunista Párt Romániában tevékenykedő csoportjának tagjait. Habár a szíriai vezetés egyértelműen az eseményektől való távolmaradásra szólította fel őket, az ügyvivő a sajátos körülményekre utalva nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy egyes szíriai állampolgárok vagy csoportok a kormányuk kifejezett szándéka ellenére, saját akaratukból mégis belekeveredhettek a romániai harcokba. Kérte emiatt a magyar hivatalos szerveket, hogy osszanak meg minden birtokukba került információt erre vonatkozóan a beazonosított személyek későbbi felelősségre vonása érdekében.⁵⁹ A szíriai ügyvivő – inkább a szubjektív meggyőződését, mintsem a hivatalos damaszkuszi álláspontot tükröző – véleménye mellett a megbeszélés további érdekes vonása volt, hogy az kizárólag a szíriai állampolgárokra fókuszált. Nem történt ellenben említés az állampolgársággal nem rendelkező, ugyanakkor Szíria befolyása alatt álló palesztin csoportok esetleges romániai szerepvállalásáról. Az elhangzottak viszont így is kiváló lehetőséget biztosítottak arra, hogy árnyalják Magyarországot negatív megítélését az ügy kapcsán az arab országok körében. Az MTI-hez eljuttatott sajtónyilatkozatban emiatt a hivatalos szíriai és magyar álláspont ismertetése közé becsempészték a szíriai ügyvivő saját véleményét is.⁶⁰ A magyar fél felelősségét tovább árnyalta az ügyben, hogy ez a „külön utas” álláspont visszaköszönt *L’Orient-Le Jour* december 25-i számában közölt AFP-jelentésben is, amiben a szíriai ügyvivő külön felhívásban szólította fel hazája állampolgárait a harcoktól való távolmaradásra.⁶¹

⁵⁸ A győztes román forradalom a világ figyelmének középpontjában. *Hargita*, 1. évf. 4. sz. 1989. december 26. 4.

⁵⁹ HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-Románia-1990-128-1/209/1990. (80. d.) „A szíriai id. ügyvivő látogatása,” 1989. december 27.

⁶⁰ A román nép erkölcsi erőt és bátortást kapott hazánktól. *Népszava*, 117. évf. 304. sz. 1989. december 27. 1.; Új korszak kezdődik a román–magyar viszonyban. *Magyar Szó*, 46. évf. 352. sz. 1989. december 25. 2.; Urma, Viorel (1989): Revolutionaries Find Scores of Arms-Laden Safe Houses and Tunnels With PM-Romania, Bjt. *AP News*, december 25. <https://apnews.com/article/00cfd8e6d595743a1efbeada931d4223> (letöltés dátuma: 2023. 07. 06.).

⁶¹ Hamvában holt kísérletnek bizonyult emiatt például, amikor a későbbiekben a szíri-

A PFSZ elhatárolódása

A PFSZ a romániai eseményeket szintén belügynek nyilvánította. A palesztin állam bukaresti nagykövetsége már december 24-én sajtónyilatkozatot juttatott el romániai médiaforumokhoz, amiben szolidaritást vállalt Romániával a palesztin állam, a PFSZ és a palesztin nép nevében, valamint üdvözölte a forradalom győzelmét és a Nemzeti Megmentési Front döntéseit. Ugyanekkor a Bukarestben élő palesztin diákok szövetsége felhívást tett közzé, amiben az orvosi tanulmányokat folytató⁶² vagy már végzettséggel rendelkező palesztinokat a román egészségügyi személyzet munkájának támogatására kérte fel, míg a többi ösztöndíjast adományok gyűjtésére és a helyreállítási munkákba való részvételre szólította fel.⁶³

A felajánlásokkal egy időben viszont koholmánynak minősítették a Szabad Európa híradását, amely szerint többen is részt vettek volna közülük a felkelőkkel vívott harcokban.⁶⁴ A szervezet egyik hivatalos szóvivője már nyilatkozatban szögezte le, hogy a hír közlésével „előítéleteket kívánnak kiváltani a PFSZ-szel szemben, és belekavarni egy olyan belső konfliktusba, amelyhez semmi köze”.⁶⁵ A kérdés felmerült Bagdadban is a kelet-európai külképviselekkel megtartott egyeztetésen, ahol Jasszer Arafat hangsúlyozta, hogy pont a forradalmi erők voltak azok, amelyek megtámadták őket annak a „rosszindulatú és igazságtalan médiakampánynak” a hatására, amelyet Izrael-barát propagandának tulajdonított. Ennek ellenére világosan elkötelezte magát a Nemzeti Megmentési Front Tanácsa mellett, aminek a támogatására egyébiránt felszólította az akkor éppen Romániában tartózkodó mintegy 4000 főnyi palesztin diákot is.⁶⁶ Az álhírek kapcsán kitért Magyarország érintettségére is, ami-

---

ai külügy tolmácsolási hibával próbálta magyarázni a Bényi–Száleh-megbeszélésen elhangzottakat. Le comite de Salut National de Bucarest confirme la participation de «Syriens et de Libyens» aux combats. *L'Orient-Le Jour*, 1989. december 25. 10.

⁶² A forradalmi események idején mintegy 1000 palesztin diák folytatott tanulmányokat orvosi fakultáson Romániában. PFSZ – Románia: felhívás palesztin diákokhoz. *MTI*, 1989. december 26. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

⁶³ Bukarest – fejlemények. *MTI*, 1989. december 24. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

⁶⁴ Később Vagyim Perfiljev szovjet külügyi szóvivő is hivatalosan megerősítette, hogy országának nem voltak birtokában információk arra vonatkozóan, hogy palesztinok is részt vettek volna a romániai összecsapásokban.

Románia – szovjet. *MTI*, 1989. december 27. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.)

⁶⁵ Líbia, Szíria és a PFSZ megcáfolta a Ceaușescu-terroristáknak nyújtott támogatásukra vonatkozó híreket. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 3. sz. 1989. december 26. 4.

⁶⁶ Williams, Nick B. Jr. (1989): Arabs Take a Look at Their Dictators. *Los Angeles Times*, december 29. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-12-29-mn-1135-story.html> (letöltés dátuma: 2023. július 6.).

kor a magyar tömegtájékoztatásnak címzett kritikáival alig leplezetten a politikai vezetést bírálta, aminek külön szemrehányást tett a budapesti nagykövetek közbenjárásának eredménytelensége miatt. Állítólag azonban ennél is tovább ment, amikor azon meggyőződésének adott hangot, hogy maguk a magyarok ösztönözték a románokat az ott élő palesztinok legyilkolására, ezért a románoknál nagyobb felelősség terheli őket a Romániában tartózkodó arab állampolgárok életéért.⁶⁷ Legvégül a Wafa hírügynökség lehozta Faruk Kadduminak, a PFSZ Politikai Osztálya vezetőjének nyilatkozatát is, aki a korábban elhangzottakat kiegészítve anyagi segítségnyújtásra is ígéretet tett a morális támogatás mellett. Emellett ő már nyomatékosan utasította a palesztin orvostanhallgatókat arra, hogy aktívan vegyenek részt a harcok sérültjeinek ellátásában.⁶⁸

Izrael arany középutas állásfoglalása

Izraelben a helyi hírközlő szervek kiemelt figyelmet szenteltek a romániai fejleménynek a forradalom kezdetétől. Az izraeli rádió egész napos adásban követte nyomon a belpolitikai helyzet alakulását, amelyeket egyes hírmagyarázók párhuzamba állítottak az 1956-os magyarországi eseményekkel.⁶⁹ Szinte a forradalom kezdetétől megfigyelhetők voltak

⁶⁷ A feszültséget a PFSZ esetében csak tovább növelte, amikor a magyar külügyminisztérium külön bekérte a palesztin külképviseletet a nyilatkozat miatt, akinél határozottan tiltakozott Arafat kijelentésének sértő hangneme és valótlan tartalma miatt. Válaszában a palesztin nagykövet cáfolta a kifogásolt állítások elhangzását, és csak annyit ismert el, hogy a palesztin vezető mindössze azt kifogásolta, hogy a „Szabad Európa Rádió és egyes magyar hírközlő szervek híreszteléseket tettek közzé”. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Palesztina-1989-120-13/004737/1989. (71. d.) „Hikmat Zaid palesztin nagykövet látogatása,” 1989. december 28.

⁶⁸ A Kaddumi-nyilatkozat az alábbiakat tartalmazta: „A Palesztinai Felszabadítási Szervezet figyelemmel kísérte a fájdalmas romániai eseményeket, amikor is a román állampolgárok tízezrei estek el a szabadságért folytatott harcban. A PFSZ és a palesztin nép ismételten ki-nyilvánítja a román nép iránti barátság és szolidaritás érzelmeit, s elhatározása ugyanakkor mielőbb anyagi segítséget nyújtani. A palesztin vezetőség utasította a romániai orvosgyetemek palesztin diákjait, vegyenek részt a sebesültek megmentését célzó tevékenységben, s vessek magukat alá a baráti Románia új hatóságainak. A Palesztinai Felszabadítási Szervezet megújítja elhatározását, hogy erősíti baráti és szolidaritási kapcsolatait a baráti Romániával és a román néppel. A PFSZ ismételten megcáfolja az egyes rádióállomások által sugárzott híreket, miszerint egyes palesztinok részt vettek volna az eseményekben. Ezek a hírek teljesen alaptalanok.” Üdvözlő táviratok Románia új vezetőségéhez. *Romániai Magyar Szó*, 1. évf. 5. sz. 1989. december 28. 4.

⁶⁹ Lásd: Simándi Irén (2002): A magyar forradalom a Szabad Európa Rádió hullámhosszán II. In: *Valóság*, XLV. évf. 12. sz. 76–93.; Simándi Irén (2022): „...Felkelés Magyarországon.” A Szabad Európa Rádió Magyar Osztálya Munkatársainak visszaemlékezései az 1956-os forradalom napjaira. In: *Polymatheia*, 1-2. sz. 97–114. DOI: 10.51455/Polymatheia.2022.1-2.06; Simándi Irén (2006): „Nemzetközi sajtószemle” a Szabad Európa Rádióban 1956. október 22. – november 10. OSZK – Gondolat Kiadó, Budapest.

ugyanakkor azok a megnyilvánulások is, amelyek a Nicolae Ceaușescu és Jasszer Arafat közötti szoros kapcsolatokra mutattak rá a különböző fórumokon.⁷⁰ Az izraeli kormány sajtóirodája ezzel kapcsolatban egészen odáig ment, hogy „*Ceaușescu utolsó barátjának*” titulálta a PFSZ vezetőjét, amiért az személyesen vett részt az utolsó bukaresti pártkongresszuson.⁷¹ Mindez azonban nem jelentette azt, hogy Tel-Aviv viszonya fagyos lett volna Bukaresttel, sőt. Abba Gefen, Izrael korábbi bukaresti nagykövete például Ceaușescu kíméletlen belpolitikájának elítélése mellett arra is felhívta a figyelmet, hogy a román diktátor uralma alatt nem tolerálta az antiszemita túlkapasokat.⁷² Hasonló szellemben nyilatkozott Simon Peresz akkori pénzügyminiszter, aki Ceaușescu diktatórikus rendszerének bírálatával egy időben méltatta a Conducător „nyitott, független” külpolitikáját, azon belül is főleg annak „kivételesen baráti” izraeli vonatkozásait.⁷³ Ezeknek az óvatos, az egyoldalú megközelítéssel szakító megnyilvánulásoknak oka alapvetően annak az „arany középútnak” a megtalálása és követése volt, ami egyszerre volt tekintettel a Romániából kivándorolt több százezer izraeli állampolgár⁷⁴ érzelmeire, miközben elismerte azt a sajátos, kölcsönös pragmatizmuson alapuló titkos együttműködést is, ami a két állam között évtizedeken át zajlott a hát-

⁷⁰ A Kossuth Rádió „Hírvilág” című műsorában például december 28-án este került adásba az Ariel Merari professzorról készített interjú. A nemzetközi terrorizmus kutatásának elismert szakértője a beszélgetés során felhívta a figyelmet arra, hogy a különböző hírszerző források egybehangzóan nyilatkoztak arab személyek jelenlétéről a Securitate oldalán. Az előzmények kapcsán felemlgette a különböző palesztin szervezetek romániai jelenlétét, valamint – burkoltan Magyarországnak is címezve – a kelet-európai államok felelősségét az Izrael által terroristának tekintett csoportoknak nyújtott kiképzésért. Radio Free Europe: *Hungarian Monitoring*, 1989. december 28. Radio Liberty Research Institute (RFE/RL Research Institute), 2152–2153. https://storage.osa-archivum.org/low/26/56/26565b18-9185-4361-8b83-ba1b9f09b271_1.pdf (letöltés dátuma: 2023. 09. 23.).

⁷¹ MTI, 1989. december 23. <https://rendszervaltas.mti.hu/Pages/News.aspx?date=19891223&ni=229456&ty=1> (letöltés dátuma: 2023. 07. 4.).

⁷² Orgel, Hugh (1989): Israel Recognizes Romanian Regime, Sends Medical Supplies and Doctors. *Jewish Telegraphic Agency*, Vol. 67–72, No. 245, december 28. 1.

⁷³ Románia – Izrael segítségére készül. MTI, 1989. december 24. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

⁷⁴ A második világháborút követően a romániai zsidók exodusa döntően két hullámban zajlott le: 1952-ig mintegy 300 000 fő, 1967–1989 között pedig több mint 130 000 fő emigrált legálisan az országból. A folyamat eredményeként a második világháború végén 360 000 főre becsült romániai zsidó közösség létszáma 1987-re 23 000 főre csökkent, akiknek a fele 65 év feletti személy volt. Ugyanakkor Izraelben ők alkották a második legnagyobb etnikai közösséget a marokkóiak mögött az 1980-as években. Melman, Yossi – Raviv, Dan (1990): Buying Romania's Jews. *The Washington Post*, January 14. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1990/01/14/buying-romanians-jews/6b7fe6eb-7fd6-4d0a-9264-92f008926cd9/> (letöltés dátuma: 2023. 07. 20.); Smale, Alison (1987): Tradition lives among few Jews left in Romania. *Kentucky New Era*, június 20. 6A.

térben.⁷⁵ Az elmarasztaló megnyilvánulásokat emiatt egy olyan törekvésnek kell tekinteni, ami inkább irányult a háttérben folytatott román–izraeli együttműködés jelentőségének bagatellizálására, egy kedvezőtlen kép kialakítására a palesztin mozgalomról a nemzetközi közvéleményben, semmint a megbukott román kommunista rendszer kritizálására.⁷⁶

A pánarab szervezetek és magánemberek megnyilvánulásai

Megszólalt az ügyben Bargesz Hamúd al-Bargesz, az Arab Hírszolgálati Ügynökségek Szövetségének (FANA) elnöke is, aki egyértelműen és határozottan a cionistákat és az azokkal rokonszenvező személyeket tartotta a felelősnek az ártó szándékú híreknek a sugalmazásáért, amelyek célja a szívélyes kapcsolatok megrontása volt Európa és az arab világ között. A nemzetközi hírközlő szervezetek figyelmeztetése mellett emlékeztetett arra, hogy a Romániában tanuló Arab Diákok Szövetsége felhívásában támogatásáról biztosította a román népet, és visszautasította azokat a nyilatkozatokat, amelyek megítélése szerint az arab–román barátság aláásására irányultak. Új elem volt ellenben a nyilatkozatában a magyar hírközlő szervek állítólagos felelőségének firtatása, amit a román televízióból idézett híradások kritikátlan átvételével, ezáltal pedig az arab közvéleményt rendkívül negatív színben feltüntető bukaresti értesülések nyilvánosságra hozatalával indokolt.⁷⁷ A magyar tömegtájékoztatási szervekkel kapcsolatban megfogalmazott pejoratív állításai⁷⁸ ellenben több valótlanúságot is tartalmaztak. Mindenekelőtt a magyar televízió adásaiban egyáltalán nem hangzott el utalás arab erők vagy kormányok romániai eseményekben való érintettségéről. Aczél Endre, az

⁷⁵ Az izraeli–román kapcsolatokról és a közel-keleti problémákról az 1980-as évek második felében folytatott kölcsönös párbeszédről részletesebben lásd: Izrael állam nagykövetének visszaemlékezését: Govrin, Yosef (2002): *Israeli-Romanian Relations at the End of the Ceausescu Era: As Observed by Israel's Ambassador to Romania 1985–1989*. Frank Cass Publishers, London. 135–246.

⁷⁶ Mallet, Victor (1989): Middle Eastern leaders are embarrassed by past ties. *Financial Times*, december 28. 4.

⁷⁷ Nemzetközi visszhang. *Tolna Megyei Népiújság*, 39. évf. 304. sz. 1989. december 27. 2.; Világszerte elismerik a forradalmat. *Csongrád Megyei Hírlap*, 46. évf. 305. sz. 1989. december 27. 5.

⁷⁸ Al-Bargesz, aki egyben a KUNA kuvaiti hírügynökség elnök-vezérigazgatója is volt, gyakorlatilag Izrael bábjának próbálta beállítani a magyar tömegtájékoztatási szervezetet, amikor a Kuvaitban megjelentett nyilatkozatában deklarálta, hogy „az arab országok határozottan visszautasítanak minden olyan kísérletet, amely országaik bemocskolására törekszik, különösen igaz ez a cionista hatás alatt lévő [értsd: a magyar] hírközlő szervek által terjesztettekre”. Arab hírügynökségek – Románia. *MTI*, 1989. december 26. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 18.).

MTV Híradó főszerkesztője emlékeztetett ezzel kapcsolatban arra, hogy a magyar híradásokban közép- vagy közel-keleti származású személyeket említettek meg a harcokkal kapcsolatosan.⁷⁹ Emellett a magyar kormánynak a bizonyos értelemben kormányzati ellenőrzés alatt álló MTI kivételével nem volt sem joga, sem pedig lehetősége a sajtó által leközölt hírek ellenőrzésére. Ezzel összefüggésben megkérdőjelezhető volt, hogy a magyar televízió mennyire állt a magyar kormány kizárólagos ellenőrzése alatt 1989. december végén, aminek a hangoztatása inkább volt a magyar vezetés burkolt megvádolása a történetekért, semmint a hírközlő szervek kritizálása. Egyértelműen téves volt az a vélelemzése is, ami szerint a kelet-európai hírközlő szervek, majd pedig a világsajtó a magyar tömegtájékoztatásból vette volna át az általa sérelmezett híreket. Azzal ugyanis nemcsak a Romániában működő külföldi tudósítók tevékenysége felett siklott el, hanem nagyvonalúan megfélemlített az általuk publikált írások kronológiai sorrendjéről is, valamint teljesen figyelmen kívül hagyta a magyar beszámolók stílusát és jellegét, amelyek több alkalommal nyugati hírügynökségekre (is) hivatkozva közölték a tudomásukra jutott friss információkat az aktuális romániai fejleményekről. Ezt igazolta egyébiránt egyfelől az MTV Híradójának már említett nyilatkozata is, ami elsősorban a román és nyugati hírügynökségeket nevezte meg az általa közzétett hírek – döntően ellenőrizhetetlen és részinformációk – forrásainak, amelyeket „szűrés nélkül” adtak tovább a nézőknek.⁸⁰ Hasonló értelemben nyilatkozott a kérdéssel Fejszál iraki külügyminiszter-helyettes is, aki megerősítette, hogy a magyar tömegtájékoztatás a kifogásolt híreket külföldi forrásokból vette át, és nem maga kreálta azokat.⁸¹ Legvégül a FANA elnök érvelését cáfolta Adnam Omrannak, az Arab Liga főtítkárhelyettesének megkeresése is, aki konkrétan a Szabad

⁷⁹ Aczél Endre nyilatkozata azonban nem nyugtatta meg, sőt inkább felszította a kedélyeket. Palesztin részről nem is csináltak titkot abból, hogy a műsorvezető-főszerkesztőt zsidó vallású felmenői miatt támadják, amikor visszatérően a magyar közvélemény arabellenes érzületének felszításával és a magyar–arab kapcsolatok megromlásával vádolták meg. A legmagasabb szinten tiltakoztak az Arab Hírügynökségek Szövetsége által kiadott cáfolat „bántó módon” történt ismertetése miatt is, mivel annak tartalmát Aczél „a kutya sem mondta, hogy arabok harcolnak Romániában” szavakkal kommentálta. Utóbbi kapcsán jeleznénk, hogy Aczél valóban nem mondta ki konkrétan, hogy arabok harcolnának a Securitate oldalán, ugyanakkor szó szerint felolvasta azt a TASZSZ hírügynökségtől származó hírt, ami arab terroristák holttesteiről számolt be Bukarest utcáin. HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Palesztina-1989-120-13/004737/1989. (71. d.) „Hikmat Zaid palesztin nagykövet látogatása,” 1989. december 28.; Nemzetközi segítségnyújtás. „Románia szent földje a szabadság útján” – II. János Pál pápa áldása. *Magyar Nemzet*, 52. évf. 303. sz. 1989. december 27. 5.; A román forradalom tévéközvetítése I. <https://www.youtube.com/watch?v=9rtwSXUayK8> (1 perc 05–12. másodperc között).

⁸⁰ A román forradalom tévéközvetítése I. <https://www.youtube.com/watch?v=9rtwSXUayK8> (11 perc 34-től 12 perc 02. másodpercig).

⁸¹ HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Palesztina-1989-120-13/004737/1989. (71. d.) „Hikmat Zaid palesztin nagykövet látogatása,” 1989. december 28.

Európa Rádiót⁸² nevezte meg azon kifogásolt hírek forrásának, amelyek kritikátlan átvételéért az elégedetlenségét fejezte ki a magyar külügy irányában a maga és az Arab Liga nevében.⁸³

A hivatalos cáfolatok mellett viszont számos olyan cikk is megjelent arab szerzők tollából, amelyekben elfilozofáltak azon, hogy a nyilvánosságra került jelentéseknek lehet esetleg némi valóságtartalma, valamint kérdéseket tettek fel a romániai események tanulságaival kapcsolatban. Ezek közül Abdelwahab Badrakhan, az *al-Hayat* című londoni székelylibanoni napilapban a végletekig eltérő álláspontok bármelyikének elfogadása helyett egyfajta köztes koncepciót fogalmazott meg akkor, amikor azt írta, hogy „*az a maroknyi arab, akik közül néhányat állítólag Romániában megöltek, vélhetően nem voltak zsoldosok, akiket a bukaresti rezsim a milíciáinak támogatására bérelt fel [...] Valószínűleg olyan fiatalok voltak, akiket kiképzésre küldtek oda, hogy azután éles löszerrrel végrehajtott, halálos hadműveletek sűrűjében találják magukat.*”⁸⁴

Konklúzió

A terrorizmussal kapcsolatos vádak nem várt tiltakozást váltottak ki a „hírbe hozott” államok és szervezetek részéről, így az Iliescu-vezetés a keletkezett politikai űr kitöltését követően vehemensen és visszatérően cáfolta az általa korábban hangoztatott információk valóságtartalmát. Hiába igyekeztek azonban román illetékesek később elhatárolódni a kiszivárogtatott álhírtől, a szellem addigra kiszabadult a palackból. Az arab és iráni terroristák állítólagos romániai aktivitásáról szóló hírek addigra már kitorölhetetlenül részévé váltak a nemzetközi sajtó tudósításainak, amivel nemcsak Románia és az eseményekkel kapcsolatba hozott államok, hanem azok az országok is kényelmetlen helyzetbe kerültek, amelyek kritika nélkül átvették és leközlötték az ellenőrizetlen információkat.

A külügyi dokumentumok tanúsága szerint egyértelműen tetten érhető volt ez Magyarországon esetében is. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy az ezzel kapcsolatban megfogalmazott negatív vélemények csak elhanyagolható részét alkották mindazoknak a kifogásoknak, amelyeket

⁸² Adnam Omran pontosabban úgy fogalmazott, hogy „*az Egyesült Államok által pénzelt Szabad Európa Rádió arabellenes, ismert cionista elemei állították, hogy arabok harcoltak volna a Securitate soraiban*”. Románia – Arab Liga. MTI, 1989. december 27. <https://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> (letöltés dátuma: 2023. 05. 28.).

⁸³ HU-MNL-OL-XIX-J-1-j-Arab országok-1990-202-10/00391/1/1990. (85. d.) „Az Arab Liga véleménye az arab vonatkozású romániai sajtóhírekről,” 1989. december 29.

⁸⁴ Williams, Nick B. Jr. (1989): Arabs Take a Look at Their Dictators. *Los Angeles Times*, december 29. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1989-12-29-mn-1135-story.html> (letöltés dátuma: 2022. 07. 06.).

az arab államok kritikaként Magyarországgal szemben megfogalmaztak. Így a végbement politikai rendszerváltozás tükrében arab részről jóval nagyobb fontosságot tulajdonítottak a magyar–arab kapcsolatok további alakulásában/alakításában például a térségre vonatkozó részletes külpolitikai koncepció hiányának a magyar kormányprogramban, a cionizmussal kapcsolatban megváltozott hivatalos álláspontnak, Magyarország részvételének a szovjet zsidók Izraelbe történő kivándorlásában, az arab államokkal ellenségesebb hozzáállásnak az ENSZ-szervezetekben, vagy éppen a terrorizmus általuk egyoldalúnak és arabellenesnek tartott magyarországi megítélésének.⁸⁵ E meggyőződésük olyan szilárdnak bizonyult, hogy nem vagy csak alig tudták ellensúlyozni azt az olyan, egyértelműen pozitív magyar lépések az arab világ irányában, mint például a diplomáciai kapcsolatok létrejötte az Egyesült Arab Emírátusokkal és Bahreinnel, a magyar készség visszatérő kinyilvánítása a már kialakított kapcsolatok fenntartására és kölcsönös érdekeken/előnyökön történő továbbfejlesztésére, vagy a részvételi lehetőség biztosítása az érdeklődő arab országok számára a magyar gazdasági élet átalakításában.

A magyar külpolitika dilemmáját a kérdésben végül Kuvait iraki megszállása és az annak következményeként kialakult nemzetközi feszültség oldotta meg. A külföldi, azon belül is különösen az arab és az iráni zsoldosok romániai tevékenységével kapcsolatos találgatások iránt nemcsak megszűnt az érdeklődés, hanem azok hangoztatása immáron kimondottan visszás és káros volt a megváltozott külpolitikai körülmények közepe, amikor egy arab és nyugati államokat is magában foglaló nemzetközi koalíció formálódott az öbölbeli sejkység felszabadítására. Ráadásul az iraki invázió idején Románia ENSZ-nagykövete, Aurel Dragoș Munteanu töltötte be a Biztonsági Tanács elnöki tisztét, aki Kuvait állam szuverenitása melletti határozott kiállásával kétségtelenül sokat javított saját hazájának nemzetközi megítélésén is. A problémakör és az arra vonatkozó elméletek emiatt végérvényesen kiszorultak a köztudatból, további firtatásuk pedig nem állt senkinek az érdekében.

---

⁸⁵ HU-MNL-OL-XIX-J-1-k-Arab országok-1990-6622-1/1990. (99. d.) „Emlékeztető dr. Antall József miniszterelnök és a Budapestre akkreditált arab misszióvezetők találkozójáról,” 1990. július 24.